

Sociological Analysis of Environmental Crimes in (Empirical Test of Neutralization Techniques Fereydunkenar Theory)

Seyed Ahmad Mirmohamad Tabar¹

Assistant Professor of Sociology, Department of Sociology, Arak University, Arak, Iran

Maryam Sohrabi

PhD in Sociology, Lecturer of the Department of Sociology, Arak University, Arak, Iran

Accepted: 25 November 2024 Received: 3 October 2024 Revised: 14 November 2024

Abstract

Environmental crimes encompass a wide range of activities that violate environmental regulations, causing significant damage or risks to the ecosystem and human health. Illegal bird hunting remains one of the most critical environmental crimes both in Iran and in the world. The present study investigates the extent of illegal bird hunting in Fereydunkenar County, Mazandaran Province, utilizing the Theory of Techniques of Neutralization. This research employed a survey method, using a questionnaire for data collection. The statistical population consisted of urban residents over 15 years of age. A sample size of $n=400$ was determined using the Cochran formula, and stratified sampling was applied. According to the results, the mean illegal bird hunting is 17.2, which is a low figure. Hunting of kestrel recorded the highest mean at 2.35. It was followed by wild goose hunting with a mean of 2.24. Hunting of other wild birds scored the lowest mean at 1.86. The results of the multiple regression model suggested that the strongest predictors of the variable of illegal bird hunting are censure of the condemners ($\beta=0.42$), high loyalty ($\beta=0.19$), education ($\beta=-0.17$) and

1 Corresponding Author. Email: a-mirmohamadtabar@araku.ac.ir

©2024 The author(s). This is an open access article under the CC BY license:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

How to cite this article: Mirmohamad Tabar, S. A. and Sohrabi, M. (2026). Sociological Analysis of Environmental Crimes in Fereydunkenar (Empirical Test of Neutralization Techniques Theory). Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences, 22(4), 79-107. Doi: 10.22067/social.2024.90091.1565

denial of victim ($\beta=0.14$), respectively. The coefficient of determination (R^2) was estimated at 24%, indicating that independent variables explain nearly 24% of the variance in illegal hunting behavior. Overall, despite the low assessed rate of illegal hunting in Fereydunkenar, its persistence is primarily driven by hunters' reliance on neutralization techniques, particularly the censure of the condemners. Consequently, effective avian conservation calls for a movement beyond physical enforcement and focusing on adjusting crime-justifying beliefs and reforming cultural attitudes.

Keywords: Environmental Crime, Illegal Bird Hunting, Neutralization Techniques, Fereydunkenar.

تبیین جامعه‌شناختی جرائم زیست‌محیطی در فریدون‌کنار (آزمون تجربی نظریه فنون خنثی‌سازی)

سیداحمد میرمحمدتبار ^{id} (استادیار جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه اراک، اراک، ایران، نویسنده مسئول)

a-mirmohamadtabar@araku.ac.ir

مریم سهرابی ^{id} (دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، مدرس گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه اراک، اراک، ایران)

m.sohrabi.artan@gmail.com

چکیده

جرائم زیست‌محیطی طیف وسیعی از فعالیت‌هایی را پوشش می‌دهد که قوانین زیست‌محیطی را نقض می‌کند و باعث آسیب یا خطر قابل توجهی برای محیط زیست و سلامت انسان می‌شود. شکار غیرقانونی پرنده یکی از مهم‌ترین جرائم زیست‌محیطی در ایران و جهان است. تحقیق حاضر درصدد بررسی میزان شکار غیرقانونی پرنده در شهرستان فریدون‌کنار استان مازندران و تبیین آن با نظریه فنون خنثی‌سازی است. این تحقیق به روش پیمایشی و با ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها انجام شده است. جامعه آماری تحقیق افراد بالای ۱۵ سال مناطق شهری شهرستان فریدون‌کنار بوده‌اند. حجم نمونه با فرمول کوکران حدود ۴۰۰ نفر محاسبه شد. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای است. نتایج تحقیق نشان داد که میانگین شکار غیرقانونی پرنده ۱۷/۲ و در حد کم است. شکار گشتل بیشترین میانگین را با ۲/۳۵ به خود اختصاص داده است. بعد از آن، شکار غاز وحشی دارای بیشترین میانگین با ۲/۲۴ است. همچنین کمترین میانگین با ۱/۸۶ درصد به شکار سایر پرندگان وحشی تعلق دارد. نتایج مدل رگرسیون چندگانه نشان داد که قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر شکار غیرقانونی پرنده در مدل دو به ترتیب متغیرهای، سرزنش مجازات‌کننده (بتا=۰/۴۲)، وفاداری بالا (بتا=۰/۱۹)، تحصیلات (بتا=۰/۱۷-) و انکار قربانی (بتا=۰/۱۴) هستند. ضریب تعیین ۲۴ درصد محاسبه شده است. به این معنی که حدود ۲۴ درصد از تغییرات شکار غیرقانونی پرنده توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود. به طور کلی می‌توان بیان کرد که اگرچه میزان شکار غیرقانونی در فریدون‌کنار در سطح کم

نشریه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال بیست و دوم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۴، شماره پیاپی ۵۴، صص ۷۹-۱۰۷

تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۹/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۲

ارزیابی شده، اما عامل اصلی تداوم آن، بهره‌گیری شکارچیان از فنون خنثی‌سازی به‌ویژه سرزنش مجازات‌کنندگان است. لذا برای حفاظت مؤثر از پرندگان، باید فراتر از برخوردهای فیزیکی، بر تغییر باورهای توجیه‌گر جرم و اصلاح نگرش‌های فرهنگی تمرکز کرد.

واژگان کلیدی: جرائم زیست‌محیطی، شکار غیرقانونی پرنده، فنون خنثی‌سازی، فریدون‌کنار.

۱. مقدمه

امروزه، گرم شدن کره زمین، ریزش باران‌های اسیدی و آلودگی‌های آب‌وهوا، به بخشی از زندگی بشری تبدیل شده است. این امر، موجب رشد آمار سقط جنین، تولد نوزادان معلول، انواع حساسیت‌ها، سردرد و بسیاری از انواع سرطان‌ها شده است. توجه به این پیامدها، موجب شده تا جرم‌شناسان، از یک‌سو، درخصوص چگونگی ارتکاب این جرائم، میزان آلودگی، پیشگیری و نظام ضمانت اجرای کیفری، به تحقیق پردازند و از سوی دیگر، گرایش جدیدی در قلمرو این رشته مطالعاتی به نام جرم‌شناسی سبز طرح‌ریزی کنند (وایت^۱، ۱۳۹۴، ص. ۳).

پیشگامان اولیه جرم‌شناسی سبز به دنبال فراهم کردن زمینه برای شکل‌گیری یک حوزه جدید و متفاوت در جرم‌شناسی و محیط‌زیست بودند. این اتفاق در اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی رخ داد و صاحب‌نظران درباره نیاز پرداختن حوزه جرم‌شناسی به مسائل و جرائم زیست‌محیطی و راه‌های تفکر مجدد درباره این مسائل مطالبی نوشتند. این حوزه به‌خاطر پرداختن مستقیم به مسائل مهمی مثل جرائم و آسیب‌های زیست‌محیطی و افزایش آگاهی درباره موضوعاتی مثل دفع زباله‌های الکترونیکی و بی‌عدالتی‌های اجتماعی و اکولوژیکی مرتبط با استثمار طبیعت از جریان‌های مرسوم و سنتی جرم‌شناسی است (لینچ^۲ و همکاران، ۲۰۱۳، ص. ۹۹۸).

1. White

2. Lynch

بریکی^۱ (۲۰۰۸) معتقد است که رویکردهای مرسوم، جرایم زیست محیطی را فعالیتی مجرمانه می دانند که چارچوب های قانونی جامعه را زیر پا گذاشته است. وایت (۲۰۱۳) در تعریف این مفهوم، جرائم زیست محیطی را ناظر بر فعل یا ترک فعل هایی می داند که به محیط زیست آسیب می زند. از نظر او جرائمی مثل شکار و تجارت غیرقانونی حیات وحش، قطع و تجارت غیرقانونی درختان و آلوده کردن محیط زیست از مصادیق مهم جرائم زیست محیطی هستند.

یکی از جرائم زیست محیطی مهم در جهان، شکار غیرقانونی گونه های مختلف حیات وحش است. برای نشان دادن اهمیت جرائم زیست محیطی، به خصوص شکار غیرقانونی، می توان به نقش و جایگاه آن در بروز مشکلات محیط زیستی اشاره کرد. علی رغم اهمیت محیط زیست در فراهم کردن اساس توسعه پایدار، هر روز به مشکلات محیط زیستی در دنیای کنونی اضافه می شود. به عقیده پاتر^۲ (۲۰۱۰) انقراض گونه های گیاهی و جانوری، تخریب زیستگاه های جانداران و کمبود منابع طبیعی، آلودگی آب، هوا و خاک، و تغییرات آب و هوایی^۳، از مواردی هستند که می توان آن ها را به عنوان مشکلات محیط زیستی عصر حاضر برشمرد. دانشمندان بیان می کنند که همه این مشکلات به سرعت در حال افزایش اند و در صورتی که تمهیدات جدی برای جلوگیری از آن ها صورت نگیرد، نتایج جبران ناپذیری را شاهد خواهیم بود (پاتر، ۲۰۱۰، ص. ۴). یکی از علت های مشکلات محیط زیستی در دنیا، افزایش شکار غیرقانونی حیات وحش است که نه فقط حیات وحش، بلکه اکوسیستم و در نهایت جامعه انسانی را به خطر می اندازد. در باب اهمیت اکوسیستم و تأثیر منفی جرائم زیست محیطی بر آن نیز می توان بیان کرد که اکوسیستم یک نقش اساسی به خصوص در اقتصاد کشورهای در حال توسعه به وسیله حمایت از درآمدها، فرصت های آینده توسعه و درآمدهای پایدار کشاورزان، جنگل داران و ماهیگیران بازی می کند. اکوسیستم همچنین خدمات حیاتی مثل جلوگیری

1. Brickey

2. Potter

3. Climate Change

از اثرات مخرب آب و هوا مانند سیل، خشکسالی و طوفان‌های موسمی ایجاد می‌کند. این موارد حدود ۷۲ تریلیون دلار ارزش مالی دارند (گزارش اقتصاد سبز اداره زیست‌محیطی سازمان ملل^۱، ۲۰۱۴). اکوسیستم سالم با گیاهان و جانوران موجود در خود، تولیدات غذایی آینده جامعه را فراهم می‌کند و منجر به تأمین امنیت غذایی می‌شود (کالیر^۲، ۲۰۱۰).

مشکلات محیط‌زیستی که ممکن است منجر به از بین رفتن اکوسیستم، تهدید اقتصاد و امنیت جامعه شود، در ایران به گونه‌ای ویژه‌ای عرض اندام می‌کند. بلیک^۳ و همکاران (۲۰۱۶) در بررسی وضعیت مشکلات زیست‌محیطی در خاورمیانه به این مشکلات در ایران پرداختند. مطابق بررسی‌های آن‌ها ناپایداری زیست‌محیطی و تخریب گونه‌های زیستی و جانوری، در خطر افتادن امنیت آب و منابع آبی و آلودگی هوا از مهم‌ترین مشکلات زیست‌محیطی در جامعه ایران است. بنابراین مشکل جرائم زیست‌محیطی و آلودگی محیط‌زیست در جامعه ایران هم شایع است.

قانون اساسی و کیفری ایران به جرائم زیست‌محیطی و جرم بودن رفتارهای آلوده‌کننده محیط زیست اشاره کرده است. اصل ۵۰ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸ یکی از مهم‌ترین اصول قانونی در حوزه محیط‌زیست است که با تأکید بر حفظ حقوق نسل‌های آینده به موضوع حفظ محیط‌زیست و مسئولیت همگانی در این خصوص پرداخته است و ۲۰ قانون در موضوع محیط زیست شناسایی شده است. در قانون کیفری ایران، جرم زیست‌محیطی هر نوع فعلی یا ترک فعلی را گویند که سبب ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی سلامت بشر می‌شود. یکی از این جرایم ارتكابی نسبت به جانداران محیط زیست به‌جز انسان است که شامل تمامی گیاهان و حیوانات می‌شود. بر همین اساس شکار حیوانات محافظت شده و کمیاب و تخریب جنگل‌ها و مراتع

1. United Nations Environment Programme (UNEP)

2. Collier

3. Blake

از جمله مواردی است که باعث برهم خوردن تعادل در محیط زیست و بنابراین عملی مجرمانه محسوب می شود (قاسمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶-۱۴).

با وجود در نظر گرفتن مجازات برای جرائم زیست محیطی مثل شکار غیرقانونی گونه های جانوری در قانون کیفری ایران، نمونه های از ارتکاب این نوع جرائم در استان مازندران و شهرستان فریدونکنار ملاحظه می شود. کارشناسان مؤسسه بین المللی پرندگان^۱ (۲۰۰۳) صید سالانه پرندگان در منطقه فریدونکنار را بیش از ۷۰۰ هزار پرنده در ۶ ماه دوم سال تخمین زدند و نام این منطقه را «سیاه چاله پرندگان مهاجر غرب آسیا» نهادند. خبرگزاری دیده بان محیط زیست ایران (۱۳۹۴) گزارش کرد که در نیمه دوم سال، در هر شب صدها پرنده وحشی از انواع گونه ها در فریدونکنار صید شده و در روز بعد در بازارهای فریدونکنار به فروش می رسد (خبرگزاری دیده بان محیط زیست ایران، ۲۳ آبان ۱۳۹۴). در این تحقیق با توجه به اهمیت جرائم زیست محیطی در ایران و جهان و وجود مشکل شکار غیرقانونی پرنده در ایران و استان مازندران، به بررسی شکار غیرقانونی پرنده در شهرستان فریدونکنار استان مازندران و تبیین آن با نظریه فنون خنثی سازی^۳ پرداخته می شود.

۲. پیشینه پژوهش

در این قسمت، تحقیقاتی مرور می گردد که جرائم زیست محیطی با تأکید بر شکار غیرقانونی پرنده را با رویکرد فرهنگی جرم شناسی سبز به طور عام و نظریه فنون خنثی سازی به طور خاص بررسی کردند. به طور کلی به دلیل جدید بودن موضوع، تحقیقات اندکی با این مشخصات به صورت تجربی درباره این موضوع در داخل کشور وجود دارد. پیشینه را می توان در سه بخش دسته بندی کرد. بخش اول درباره انگیزه و اهداف ارتکاب جرائم زیست محیطی است و بخش دوم درباره توجیهات مجرمان

1. Bird Life International

2. <http://www.iew.ir/1394/08/23/42519>

3. Neutralization techniques theory

محیط زیستی بعد از ارتکاب این جرائم است و بخش سوم درباره عوامل سایر عوامل مؤثر بر جرائم زیست محیطی است.

بخش اول، بیشتر به انگیزه‌ها و اهداف ارتکاب جرائم زیست محیطی اشاره دارد که قبل از ارتکاب هم از مجرمان زیست محیطی قابل احصا است. به طور مثال، فوریث و مارکیز^۱ (۱۹۹۳) تحقیقی را با هدف بررسی فرهنگ‌های سنتی مبتنی بر شکار حیات وحش و عقلانیت موجود در این رفتارها انجام دادند. داده‌ها با استفاده از مصاحبه عمیق از ۳۶ شکارچی حیات وحش در لوئیزانا جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق حکایت از این داشت که شکارچیان به عبارت‌هایی مثل «دیگران اشتباه می‌کنند»، «فرهنگ سنتی ما خوب است» و «من اشتباهی نکردیم» درصدد توجیه کردن شکار غیرقانونی خود بودند. این عبارات حکایت از این داشت که این شکارچیان برای توجیه کارشان از فنون خنثی‌سازی استفاده می‌کردند. الیسون^۲ (۲۰۰۳) تحقیقی را با عنوان «شکار و ماهیگیری غیرقانونی: خنثی‌سازی تخلف در حیات وحش» انجام دادند. این تحقیق با استفاده از داده‌های کیفی جمع‌آوری شده از مصاحبه‌های نیمه عمیق با شکارچیان غیرقانونی و محافظان محیط زیست در شهر کنتاکی انجام شده است. نتایج تحقیق حاصل از مصاحبه با شکارچیان غیرقانونی و محافظان محیط زیست حکایت از این دارد که استفاده از عقلانیت و منفعت شخصی و انکار مسئولیت یکی از محرک‌های ارتکاب شکارهای غیرقانونی است. علاوه بر این موارد، ادعای به حق بودن استفاده از حیات وحش، نیازمند بودن و انکار ضرورت پیروی از قوانین محافظت از محیط زیست از جمله عوامل دیگری است که بر شکار و ماهیگیری غیرقانونی در شهر کنتاکی تأثیر می‌گذارد.

بخش دوم بیشتر به استفاده از توجیهات بعد از ارتکاب جرائم زیست محیطی مرتبط است. به طور مثال، الیسون و دادلر^۳ (۱۹۹۹) تحقیقی را با هدف بررسی میزان استفاده از فنون خنثی‌سازی در

1. Forsyth & Marckese

2. Eliason

3. Eliason & Dodder

شکارچیان آهو در غرب ایالات متحده انجام دادند. این تحقیق حدود ۲۵ نفر از شکارچیان که به صورت غیرقانونی آهو را در کلرادو ایالات متحده شکار می کردند، انتخاب و از آن ها مصاحبه عمیق به عمل آورد. نتایج تحقیق به صورت کلی نشان داد که این شکارچیان از فنون انکار مسئولیت، دفاع از ضروری بودن و سرزنش کردن مجازات کننده برای توجیه شکار غیرقانونی خود بیشتر از بقیه استفاده می کردند. انتیکوت^۱ (۲۰۱۱) تحقیقی با عنوان «فنون خنثی سازی جرائم محیط زیستی در انگلستان و ولز» انجام داد. برای جمع آوری داده ها از مصاحبه عمیق استفاده شد. حجم جامعه مورد مصاحبه، ۶۱ کشاورز در انگلستان و ولز بوده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که کشاورزان جرائمی و تخلفاتی که بر علیه محیط زیست انجام می دهند را ضروری می دانند، عموم آن ها لزوم وجود قانون و یا پیروی از آن را انکار می کنند، همچنین آن ها فرد یا شیء آسیب دیده را سرزنش می کنند. این نتایج حکایت از این هم دارد که خنثی سازی به شناسایی عوامل زمینه ای که به کشاورزان اجازه می دهند بین ارزش های منحرفانه و هنجارهای اجتماعی تمایز قائل نشوند و منفعلانه رفتار کنند. در مورد ارتکاب جرائم خاص زیست محیطی باید گفت که کشاورزان با ارتکاب این اعمال، به هویت های روستایی خود حمله می کنند و علقه های خود را در طبیعت روستا از بین می برند. آن ها تلاش می کنند به رفتارهای مجرمانه خود جنبه عقلانی بدهند و فنون خنثی سازی این روند عقلانی سازی را تسهیل می کند. وات و بریثمن^۲ (۲۰۱۶) تحقیقی را با عنوان «نقش انکار در سرقت از طبیعت: مقایسه سرقت از منابع دریایی و تغییرات اقلیمی» انجام دادند. داده های تحقیق حاضر به روش مصاحبه های نیمه عمیق از کنشگران این حوزه در کنتاکی جمع آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق حکایت از این دارد که به دلیل منافع مالی در این جرائم افراد به شدت درگیر آن می شوند و برای از دست ندادن این منافع به انکار مشکلاتی که این جرائم به وجود می آورند می پردازند. علاوه بر انکار تعمدی آسیب های وارده به طبیعت، نگرش های افراد متخلف این حوزه به

1. Enticott

2. Watt & Brisman

طبیعت دوستانه و مراقبتی نیست و باید روی آگاهی‌ها و عوامل فرهنگی و اجتماعی این عوامل بیشتر کار شود. میرمحمدتبار و همکاران (۲۰۲۲) تحقیقی را با هدف بررسی تأثیر فنون خشتی‌سازی بر جرائم زیست‌محیطی آلودگی آب و خاک با روش پیمایشی انجام دادند. نمونه تحقیق ۳۱۵ نفر از روستاییان روستای جیم‌آباد شهرستان مشهد بودند. نتایج تحقیق نشان داد که انکار مسئولیت، وفاداری بالا، ادعای عادی بودن و تعداد اعضای خانواده بر رفتارهای آلوده‌کننده آب و خاک تأثیر مثبت و معنادار دارند. این متغیرها حدود ۵۳ درصد از تغییرات متغیر رفتارهای آلوده‌کننده آب و خاک را تبیین کردند.

در بخش سوم بیشتر بر سایر عوامل مؤثر بر جرائم زیست‌محیطی تأکید می‌شود. به‌طور مثال، میرمحمدتبار و همکاران (۱۳۹۷) تحقیقی را با هدف بررسی و تبیین شکار غیرقانونی پرنده با روش پیمایشی در روستاییان شهرستان فریدون‌کنار انجام دادند. چهارچوب نظری این مطالعه نظریات فعالیت‌های روزمره و کاهش تقاضای بازار بودند. نتایج تحقیق نشان داد که شکارچیان غیرقانونی پرندگان به‌طور متوسط در یک سال حدود ۴۳ پرنده شکار کرده‌اند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که بیشترین تأثیر بر شکار غیرقانونی پرندگان به‌ترتیب مربوط به متغیرهای حضور تقاضای بازار، نگهبان توانا، مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب هستند. متغیر تقاضای بازار از طریق تأثیرات مثبتی که بر مجرم با انگیزه معیشتی و هدف مناسب دارد می‌تواند بر شکار غیرقانونی پرندگان تأثیر غیرمستقیمی بگذارد. فیروزجائیان و ملک‌تبار فیروزجایی (۱۴۰۱) تحقیقی را با هدف بررسی تأثیر کنترل بر جرم محیط زیستی در ساکنان بخش بندپی بابل با روش پیمایشی انجام دادند. نتایج حاصل از آزمون دومتغیره نشان داده است که بین متغیرهای وضعیت اشتغال، وضعیت تأهل، تحصیلات، هزینه و وضعیت اقتصادی و متغیر جرم محیط زیستی رابطه‌ای معنی‌دار وجود ندارد. همچنین تحلیل چند متغیر نشان می‌دهد که تأثیر کنترل غیررسمی ضعیف، خودکنترلی پایین، کنترل رسمی ضعیف، بر جرم محیط زیستی مثبت و معنی‌دار و تأثیر ضعف شدت مجازات مثبت، اما

معنی دار نبوده است. در نهایت انواع کنترل توانسته اند ۱۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند.

به طور کلی می توان بیان کرد که تحقیقات پیشین در زمینه خنثی سازی و جرائم زیست محیطی بیشتر در خارج از کشور انجام شده است و بیشتر جرائمی بررسی شده است که مرتبط با شکار غیرقانونی حیات وحش هستند. افراد مورد بررسی در تحقیقات مرور شده بیشتر از فنونی مثل انکار مسئولیت، انکار آسیب و سرزنش مجازات کننده برای توجیه رفتارهای مجرمانه استفاده می کردند. همچنین روش بیشتر این تحقیقات به صورت کیفی و اکتشافی بوده است و کمتر به صورت پیمایشی به بررسی تأثیر فنون خنثی سازی بر جرائم زیست محیطی پرداخته اند. متفاوت از تحقیقات پیشین، این تحقیق با روش پیمایشی به بررسی تأثیر فنون خنثی سازی بر شکار غیرقانونی پرنده به عنوان نوعی از جرائم زیست محیطی می پردازد.

۳. چهارچوب نظری

جرم شناسی سبز از حوزه های جدید و کاربردی در سال های اخیر است که توجهات زیادی را به خود جلب کرده است. با توجه به گستره حوزه ی مفهوم و نظری جرم شناسی سبز، بریثمن و سوث^۱ (۲۰۱۴) پیشنهاد ترکیب این حوزه از جرم شناسی با حوزه جرم شناسی فرهنگی را در قالب رویکرد فرهنگی جرم شناسی سبز^۲ داده اند. جرم شناسان فرهنگی، جرم را به عنوان یک پدیده خرده فرهنگی مفهوم بندی می کنند و بر پویایی سبک های خرده فرهنگ ها به عنوان تعریف از خصوصیات درونی و برونی آن ها متمرکز می شوند. آن ها توجهات زیادی را به اقدامات فرهنگی مشوق رفتارهای مجرمانه مبذول می دارند (بریثمن و سوث، ۲۰۱۳، ص. ۱۱۹). یکی از نظریات مهم در این رویکرد، نظریه فنون خنثی سازی سایکز و ماتزا^۳ (۱۹۵۷) است که به عنوان چهارچوب نظری

1. Brisman and South

2. green-cultural criminology

3. Matza and Sykes' neutralization theory

در این تحقیق استفاده شده است. خنثی سازی به عنوان روش هایی که یک فرد با آن هنجارهای رسمی را بی اثر می کند تعریف می شود که با این کار افراد خودشان را برای ارتکاب تخلف یا جرم مجاب می کنند. دادلر و هیوز^۱ (۱۹۹۳) درباره این نظریه بیان می کنند که افراد اصول ارزشی و اخلاقی غالب در جامعه را طرد نمی کنند و آن ها را می پذیرند ولی همزمان توجیهاتی موقتی برای رفتارهای مخالف ارزش ها و هنجارهای جامعه می تراشند. بنابراین می توان گفت که خنثی سازی برای مجرمان، مستلزم طرد موقتی برخی از ارزش ها و هنجارهای جامعه در برخی شرایط و موقعیت های استثنایی است و همیشه این طرد شدن اتفاق نمی افتد.

نظریه خنثی سازی تأکید می کند که بزهکاران به نظم اخلاقی متعارف پیوند می خورند و برای ارتکاب اعمال بزهکارانه باید خودشان را از آن قید و بندها آزاد کنند. این نظریه مدعی است که بزهکاران به رفتارهای بزهکارانه خود ارجی نمی نهند و آن را از نظر اخلاقی نادرست قلمداد می نمایند، ولی با استفاده از استدلالات خود، اعمال خود را بی غل و غش می پندارند و ارزش های اخلاقی را که معتقد به آن هستند، بی اثر می سازند. وقتی بزهکار فنون خنثی سازی جرم را به کار می بندد و التزام اخلاقی به قانون سست می شود، در یک وضعیت سرگردانی قرار می گیرد و در این وضعیت است که از میان اعمال قانونی یا بزهکارانه یکی را انتخاب خواهد کرد (ماتزا، ۱۹۶۴، ص. ۳۳).

سرگردانی زمانی اتفاق می افتد که کنترل های اجتماعی سست یا تضعیف می شود. کنترل های اجتماعی که برای منع و جلوگیری از ایجاد الگوهای انگیزشی شخص منحرف اعمال می شوند، کارآمد نیستند. این افراد به طور آزادانه و بدون اینکه زبانی را متوجه خود ببینند، دست به ارتکاب جرم می زنند. در این برداشت، بزهکار به نظام هنجاری حاکم، متعهد باقی می ماند؛ با وجود این، دستورات این نظام هنجاری را به گونه ای برای خود تفسیر می کند که نقض آن ها، اگرچه نادرست،

اما قابل قبول است. بنابراین بزهکار نسبت به جامعه مطیع قانون، مخالفت اساسی از خود نشان نمی‌دهد، بلکه چیزی شبیه به یک تخلف قابل بخشش مرتکب می‌شود که بیش از آن که در نظر بزهکار بزه باشد، در نظر جامعه به‌عنوان یک بزه نگریسته می‌شود. توجیهات شخص منحرف نسبت به رفتار خود، فنون خنثی‌سازی است (سایکز و ماتزا، ۱۹۵۷، ص. ۶۶۷).

درباره اینکه توجیهات رفتارهای مجرمانه و استفاده از خنثی‌سازی قبل از جرم اتفاق می‌افتد یا بعدش، نظرات مختلفی وجود دارد. سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) معتقدند که افراد قبل و بعد از ارتکاب رفتارهای مجرمانه از خنثی‌سازی استفاده می‌کنند. هایدلنگ^۱ (۱۹۷۰) مدعی است که خنثی‌سازی عموماً بعد از یک عمل اتفاق می‌افتد. هیرشی^۲ (۱۹۶۹) بیان می‌کند که فرایند خنثی‌سازی ممکن است بعد از برآورد منفعت و فایده برای یک فرد شروع شود اما در شرایط مناسب بروز می‌کند و در عمل رخ می‌دهد. تورمن^۳ (۱۹۸۴) این موقعیت را با به‌کارگیری تأثیر گناه بر اثربخشی گرایش‌های خنثی‌ساز گسترش داد. از نظر مارونا و کوپس^۴ (۲۰۰۵) نظریه خنثی‌سازی به‌عنوان نظریه پافشاری یا مقاومت در برابر جرم می‌تواند در نظر گرفته شود. پافشاری برای جرم زمانی بیشتر احتمال وقوع دارد که افراد خنثی‌سازی را قبول دارند و آنرا باور می‌کنند. این در حالی است که مقاومت در برابر جرم زمانی اتفاق می‌افتد که افراد خنثی‌سازی را طرد کنند.

خنثی‌سازی را می‌توان یک فرایند اجتماعی و روانی دانست که در طول آن، فرد بزهکار از طریق فنون خاص، رفتار مجرمانه را برای خود یا دیگران توجیه کرده و بر احساس شرم و گناه درونی خود غلبه می‌کند. این سازوکار مشتمل بر پنج فن است که به توضیح آن‌ها می‌پردازیم.

1. Hindelang

2. Hirschi

3. Thurman

4. Maruna & Copes

۳.۱. انکار مسئولیت^۱

براساس این فن، بزهکاران مسئولیت خود را با این ادعا که رفتار آنها اتّفاقی بوده یا ناشی از اجباری بوده است که از کنترل آنها خارج بوده، انکار می‌کنند. مثلاً مأمورین دولتی تلاش می‌کنند که از مسئولیت خود در قبال رفتار مجرمانه در امور اداری طفره رفته و آن را انکار کنند؛ با این استدلال که قوانین خیلی پیچیده یا مبهم هستند یا اینکه عمل مجرمانه آنان عمدی نبوده و کاملاً تصادفی است و مشابه آن، بزهکارانی که عضو سازمان‌های گسترده هستند مسئولیت خود را با این توجیه انکار می‌کنند که نقش آنها بسیار ناچیز بوده و تحت امر مدیران ارشد مجبور به ارتکاب بزه شده‌اند. معمول‌ترین اصطلاح مورد استفاده این بزهکاران، این است که: «منظور انجام دادن آن نبود» یا «منظورم این نبود» (ویلیامز و مک شین، ۱۳۸۳، ص. ۲۰۷)

میان این شیوه توجیه‌کننده رفتار غیرقانونی که توسط بزهکار صورت می‌پذیرد و مفاهیم و توجیهات جامعه‌شناختی شباهت است. در اینجا دغدغه ما تعیین اعتبار و درستی این جهت‌گیری نیست؛ بلکه بررسی تأثیر این جهت‌گیری در بی‌اثر کردن سرزنش جامعه نسبت به نقض هنجارهای اجتماعی مورد توجه است. بزهکار با یادگیری این امر که خود را متأثر از شرایط و اوضاع و احوال ببیند، برای خود شیوه‌ای برای انحراف از نظام هنجاری حاکم فراهم می‌کند، بدون نیاز به اینکه به این هنجارها ضربه زده یا خللی وارد نماید. به عبارت دیگر این هنجارها را دور می‌زند (سایکز و ماتزا، ۱۹۵۷).

۳.۲. انکار ضرر و آسیب^۲

در این فن، بزهکار چنین می‌پندارد که رفتار مجرمانه او هیچ صدمه و زیانی به بزه‌دیده وارد نکرده است. با استفاده از این فن، بزهکار مثلاً عمل سرقت را به‌مثابه قرض گرفتن و نزاع دسته‌جمعی

1. The Denial of Responsibility

2. The Denial of Injury

را به عنوان یک مشاجره و برخورد خصوصی بین طرفین می‌پندارند. معمول‌ترین اصطلاح مورد استفاده بزهکاران در مورد این فن، این است که: «من واقعاً نمی‌خواستم به کسی آسیب برسانم» و یا «من به کسی آسیب نرساندم». شخص بزهکار غالباً به صورت مبهم، احساس می‌کند که رفتارش به رغم این که مخالف قانون است، اما خسارت شدیدی را در پی نداشته است. همان‌طور که ارتباط بین شخص و اعمالش ممکن است با انکار و نفی مسئولیت قطع شود، ممکن است ارتباط بین اعمال ارتكابی و آثار و نتایج آن‌ها، با انکار خسارت قطع گردد. با توجه به اینکه گاه جامعه با بزهکار موافق بوده و رفتارهایی مانند فرار از مدرسه و برخی از شوخی‌ها مخالفت کامل با هنجارها محسوب نمی‌شود؛ بلکه کنترل‌های اجتماعی از سوی بزهکار به وسیله تعدیل هنجارها است و درواقع یک نوع توسعه رویه عمومی جامعه است (مارش و دیگران، ۱۳۸۹، ص. ۱۹۵).

۳.۳. انکار قربانی^۱

برخی مواقع بزهکاران می‌پذیرند که افعال ارتكابی آن‌ها، موجب ورود خسارت و صدمه گردیده است، اما نگرش و دیدگاه ذهنی و اخلاقی خود را با انکار بزه‌دیده، توجیه می‌کنند. این فن می‌تواند در یک یا دو قالب اعمال گردد: نخست اینکه بزهکاران ممکن است ادعا کنند که برخی قربانیان به‌طور ناشایستی عملی را انجام داده‌اند و بدین علت سزاوار آن هستند که مورد تعدی واقع شوند. بزهکاران افعال ارتكابی خود را چنین تفسیر و تعریف می‌کنند که رفتار آن‌ها نوعی عمل متقابل یا مجازات به حق، در حق قربانی بوده که بدان وسیله ادعا می‌کنند قربانیان سزاوار عمل ارتكابی هستند؛ زیرا آن‌ها اشخاص خطاکاری هستند و بدین ترتیب جرم ارتكابی علیه این افراد به مثابه نوعی دادخواهی و انتقام‌گیری از عمل قربانی تلقی می‌شود و یا اینکه نوعی دفاع مشروع محسوب می‌شود. برای مثال، کارگران بزهکار نگرش ذهنی و اخلاقی خود نسبت به جرم ارتكابی علیه کارفرمایان خود

را چنین توجیه می‌کنند که چون کارفرما از پرداخت افزایش حقوق ماهانه آنان امتناع می‌کند، بنابراین شایسته چنین برخوردی است (رحیمی‌نژاد، ۱۳۹۴، ص. ۹۸).

انکار وجود قربانی به وسیله تغییر جایگاه وی به شخصی که سزاوار تحمل خسارت است، شکل افراطی پدیده‌ای با عنوان شناسایی اهداف مناسب و نامناسب از طرف بزهکار برای انجام اعمال بزهکارانه است. افزون بر آن، ممکن است وجود یک قربانی از طرف بزهکار، به وسیله اوضاع و احوالی که در آن عمل مجرمانه ارتکاب می‌یابد، به گونه‌ای دیگر انکار شود. در مواردی که قربانی از لحاظ فیزیکی در زمان ارتکاب جرم غایب یا نامعلوم است، یا ربودن به صورت مخفیانه انجام می‌شود؛ همان‌طور که در غالب جرائم علیه اموال این چنین است، آگاهی از وجود یک قربانی ضعیف می‌شود. هنجارهای درونی شده و پیش‌بینی واکنش دیگران، تاندازه‌ای در جلوگیری از ارتکاب تخلف مؤثر است. یک آگاهی تقلیل‌یافته از قربانی، نقش مهمی را در تعیین اینکه آیا این فرایند به جریان افتاده است یا خیر، ایفا می‌نماید (فرهمندفر، ۱۳۹۰، ص. ۲۰۹).

۴.۳. سرزنش مجازات‌کننده^۱

روش چهارم خنثی‌سازی، شامل محکوم کردن کسانی است که در مقام محکوم و تقبیح نمودن نقض هنجارهای جامعه هستند. سایکز و ماتزا (۱۹۷۵) می‌گویند: این روش رد کردن مخصوص کسانی است که خود افراد ناقض قانون را نفی و رد می‌کنند. شخص بزهکار توجه‌ها را از اعمال منحرفانه خود به سمت انگیزه‌ها و رفتار اشخاصی دور می‌کند که مخالف نقض قانون از طرف آنها هستند. او ممکن است ادعا کند که مجازات‌کنندگان، ریاکار، منحرفین پنهان یا کسانی هستند که بر طبق کینه شخصی رفتار می‌کنند.

این رویکرد نسبت به دنیای هماهنگ‌کننده رفتار انسان‌ها با هنجارهای جامعه، ممکن است اهمیت داشته باشد، به ویژه وقتی که با یک بدبینی نسبت به کسانی که وظیفه اجرا یا بیان هنجارهای جامعه

1. The Condemnation of the Condemners

به آن‌ها محول شده است، تشدید می‌شود. ممکن است گفته شود که مأموران پلیس فاسد هستند، یا با خشونت رفتار می‌کنند. معلمان همیشه از خود جانب‌داری نشان می‌دهند و والدین این جانب‌داری را بر روی فرزندان خود اعمال می‌نمایند. به عبارت دیگر، وقتی افراد نتوانند از راه‌های معمول به موفقیت مادی یا قدرت برسند، این ناکامی آن‌ها را به سمت زیر پا گذاشتن هنجارها سوق می‌دهد. برای نمونه، مجرمین یقه‌سفید برای توجیه جرائم ارتكابی خود چنین دلیل تراشی می‌کنند که دولت از طریق وضع مقررات شدید و محدودکننده تجاری، تجار را از سرمایه‌گذاری آزاد باز می‌دارد یا اینکه پزشکی که در امور درمانی به تقلب محکوم می‌شوند، به غیرمنطقی بودن سیستم حاکم بر امور درمانی برای توجیه جرم ارتكابی خود استناد می‌کنند یا اینکه مجرمین می‌گویند که خود قضات رشوه‌خوار و فاسد هستند (مارش و دیگران، ۱۳۸۹، ص. ۱۹۵). اهمیت این سازوکار از این لحاظ است که مجرمین از تأمل و تفکر درباره فعل ارتكابی خود به سمت تمرکز بر افعال دیگران تغییر جهت می‌دهند و با این وصف فعل ارتكابی خود را کم‌اهمیت یا بی‌اهمیت جلوه داده که بایستی مورد توجه مسئولین دولتی و قضایی قرار گیرد.

۳.۵. پابندی به اعتقادات و تعهدات بالاتر^۱

براساس این فن، بزهکاران ادعا می‌کنند که رفتار آن‌ها مشتمل بر یک سری تعهدات اخلاقی گروه خاصی است که به آن گروه تعلق دارند. گرچه بزهکار به هنجارهای قانونی آگاهی دارد، ولی برای اینکه تحت فشار التزام بالاتری است، مطابق با تعهدات و اعتقادات آن گروه بالاتر و در جهت اعمال وفاداری خود به آن گروه مرتکب جرم می‌شود. به عبارت دیگر تقاضاها و هنجارهای مسلط جامعه را فدای تقاضاهای گروه کوچک می‌کند (نجفی‌ابرنادآبادی، ۱۳۹۱، ص. ۷۷). مثلاً فرد نوجوان با ارتكاب افعال خشونت‌بار می‌خواهد به همسالان خود نشان دهد که او دارای شجاعت و موقعیت خاصی است. این موضوع ریشه در یکی از یافته‌های سایکز (۱۹۶۴) دارد که معتقد است که نوجوانان

1. The Appeal to Higher Loyalties

به دنبال یافتن هیجان هستند که گاهی تحقق آن منوط به نقض قانون است. معمول ترین اصطلاح در میان این دسته از بزهکاران، این است که: «این کار را برای خودم نکردم» یا «من به دوستانم کمک می کردم» (ویلیامز و مک شین، ۱۳۸۳، ص. ۲۱۰).

۳. ۶. ادعای عادی بودن^۱

هنری و ایتون^۲ (۱۹۹۹) موارد دیگری از فنون خشی سازی را پیشنهاد می دهند که یکی از آنها ادعای عادی بودن است. آنها بیان می کنند که متخلفین ممکن است ادعا کنند که رفتارهای آنها نیز توسط بسیاری یا اکثر افراد اطرافشان انجام می شود و به دلیل تکرار زیاد این گونه رفتارها، نه باید منحرف تلقی شوند و نه مجازات شوند. برای توجیه کاری که انجام می دهند، بزهکاران می گویند: «به اطراف نگاه کنید».

همان طور که گفته شد سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) معتقدند که افراد قبل و بعد از ارتکاب رفتارهای مجرمانه از این فنون استفاده می کنند. بنابراین توجیه کردن رفتار فقط بعد از مشارکت در رفتارهای مجرمانه رخ نمی دهد، بلکه قبل از مشارکت، انگیزه های مهمی برای مشارکت وجود دارد. این فنون به مجرم اجازه می دهد که احساس شرمندگی و تصویر منفی از خود را دور کند. تحقیقات مختلفی مثل فوریث و مارکیز (۱۹۹۳)، الیسون و دادلر (۲۰۰۰) و وات و بریثمن (۲۰۱۶) به بررسی جرائم زیست محیطی با استفاده از نظریات خشی سازی و انتخاب عاقلانه پرداختند. آنها مفروض می گیرند که افرادی که از قوانین زیست محیطی تخطی می نمایند، هنجارهای اکثریت جامعه را قبول دارند، ولی با استفاده از فنون خشی سازی، آنها قادر به تخطی از قوانین زیست محیطی، بدون احساس شرم و گناه، می شوند.

1. Claim of normalcy

2. Henry & Eaton

در یک جمع بندی کلی می توان بیان کرد در رویکرد فرهنگی جرم شناسی سبز بر فرایندهای جامعه پذیری تأکید فراوان می شود. در این فرایند استدلال می شود که جرائم زیست محیطی به علت تأثیر فرهنگ، خرده فرهنگ و گروه بر رفتار افراد است که بیشتر تبیین ها در این قسمت بر نظریه خنثی سازی سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) استوار است. این نظریه ترکیبی از نظریات فشار (که مدعی است افراد تحت فشار، احتمال بیشتری دارد که رفتارهای مجرمانه انجام دهند) و خرده فرهنگ (که بیان می کند ارزش های مجرمانه و کجروانه خرده فرهنگ های کجرو باعث رفتارهای مجرمانه افراد عضو آنها می گردد) است (ایسین^۱ و همکاران، ۲۰۱۴، ص. ۶۳۶). جونز^۲ و همکاران (۲۰۰۸) درباره تبیین جرائم زیست محیطی در این رویکرد بیان می کنند که تعامل با دیگران و شرایط اجتماعی که در آن هم آموزش ها برای ارتکاب جرائم زیست محیطی مثل آلودگی محیط زیست داده می شود و هم ارزش ها و مکانیزم های دفاعی روان شناختی از ارتکاب جرائم زیست محیطی قبح زدایی می کنند. مطابق نظریه خنثی سازی افراد مجرم همیشه قبل و بعد از ارتکاب جرم، از مجموعه ای از فنون دفاع و توجیه کار خلافشان استفاده می کنند تا مسئولیت جرمی را که مرتکب شدند بر عهده نگیرند و آنرا به گردن دیگران بیندازند (فایلتابی^۳، ۲۰۱۲، ص. ۲۳۹). با توجه به چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق می توان یک فرضیه را به این صورت مطرح کرد که «فنون خنثی سازی بر شکار غیرقانونی پرنده در شهرستان فریدونکنار تأثیر می گذارد».

۴. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر پیمایشی و ابزار جمع آوری داده پرسشنامه بوده است. جامعه آماری تحقیق افراد بالای ۱۵ سال نقاط شهری شهرستان فریدونکنار هستند. مطابق سالنامه آماری (۱۳۹۵) شهرستان فریدونکنار دارای ۵ منطقه شهری است که در این مناطق حدود ۶۱۲۱۲ فرد بالای ۱۵ سال زندگی

1. Essen

2. Jones

3. Filteau

می‌کنند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۱ نفر محاسبه گردید که به ۴۰۰ نفر ارتقا پیدا کرد. داده‌ها در تابستان سال ۱۴۰۱ جمع‌آوری شد. روش نمونه‌گیری در این قسمت طبقه‌ای متناسب با حجم بوده است. ابتدا شهر فریدون‌کنار به دو منطقه شهری تقسیم شد که از هر کدام از این مناطق با توجه به حجم آنها نمونه برداشت شد. منطقه اول و دوم شهری به ترتیب حدود ۵۵ و ۴۵ درصد از حجم جامعه شهری فریدون‌کنار را شامل می‌شود که در برداشت نمونه هم ۵۵ درصد از منطقه یک و ۴۵ درصد از منطقه دو نمونه برداشت شده است. نمونه‌گیری در مناطق شهری به این صورت بود که محلات و بلوک‌هایی به صورت تصادفی انتخاب می‌شدند و بعد از آن به ترتیب خیابان، کوچه و خانه‌ها و افرادی را به تصادف انتخاب و از آنها نمونه‌گیری انجام دادیم. انتخاب افراد نهایی نمونه به صورت هدفمند بوده است؛ به این صورت که بعد از رسیدن به افراد، آنهایی که شکار پرنده انجام می‌دادند به عنوان نمونه انتخاب می‌شدند و اگر فردی شکار انجام نمی‌داد، نفر بعدی در فرایند نمونه‌گیری انتخاب می‌شد. در ادامه متغیرهای تحقیق تعریف مفهومی و عملیاتی می‌شوند.

۴.۱. شکار غیرقانونی پرنده

طبق تعریف وایت (۲۰۱۱) از جرائم زیست‌محیطی، شکار غیرقانونی حیات وحش یکی از مصادیق جرائم زیست‌محیطی است. در ایران هم قوانین مختلفی وجود دارد که شکار غیرقانونی پرنده را جرم می‌داند. با توجه به قوانین مرتبط با شکار حیات وحش در ایران و مطالعات اکتشافی محقق، ۶ سؤال مطابق جدول ۲ برای سنجش شکار غیرقانونی از پاسخگویان پرسیده شد. گزینه‌های این متغیر در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از «۱ تا ۵ عدد» با نمره ۱ تا «بیشتر از ۲۰ عدد» با نمره ۵ بوده است. بیشتر گویه‌های این متغیر محقق ساخته است که با توجه به قوانین محیط‌زیست ایران و مطالعات اکتشافی محقق طراحی شدند. علاوه بر این موارد، در تقسیم‌بندی و طراحی کلی سؤالات این متغیر

از تحقیقاتی مثل بارکلی و بارتل^۱ (۲۰۱۵)، سنتنر^۲ و همکاران (۲۰۱۴) و بارکلی همکاران (۲۰۱۱) الهام گرفته شده است. برای اعتباریابی این متغیر از اعتبار صوری^۳ استفاده شد؛ به این صورت که سوالات به دو متخصص جامعه‌شناسی محیط زیست داده شد و مناسب بودن این سوالات برای این متغیر تأیید شد. برای بررسی پایایی هم از آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ متغیر شکار غیرقانونی پرنده برابر با ۰/۹۴ و در حد مناسب است.

۲.۴. فنون خنثی‌سازی

متغیر فنون خنثی‌سازی از نظریه خنثی‌سازی سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) گرفته شده است. مطابق این نظریه، فرد بزهکار علی‌رغم آگاهی از زشتی و نادرستی عمل خویش، با به‌کارگیری شش فن؛ «انکار قربانی»، «انکار مسئولیت»، «انکار آسیب»، «درخواست وفاداری بالا»، «سرزنش مجازات‌کننده» و «ادعای عادی بودن» اقدام به خنثی‌ساختن تصویر قبیح جرم کرده و ارتکاب جرم را «موجه» می‌داند که در نتیجه آن، مسیر وقوع جرم هموارتر می‌شود (رحیمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴). عملیاتی کردن این متغیر محقق‌ساخته است. برای عملیاتی کردن مناسب و بررسی چگونگی شکل سوالات از تحقیقات مختلف این حوزه مثل فوریت و مارکیز (۱۹۹۳)، الیسون (۲۰۰۳)، انتیکوت (۲۰۱۱) و وات و بریمن (۲۰۱۶) الهام گرفته شده است. گزینه‌های این متغیر در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از «کاملاً مخالفم» با نمره ۱ تا «کاملاً مخالفم» با نمره ۵ بوده است.

برای ارزیابی اعتبار در تحقیق حاضر از اعتبار صوری و سازه^۴ (با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی) استفاده شد. اعتبار صوری به معنی شناسایی اعتبار شاخص‌ها یا معرف‌های پژوهش از طریق مراجعه به داوران است. بدین ترتیب، در پژوهش حاضر از طریق بررسی ادبیات موضوع به این نتیجه رسیده‌ایم که شاخص‌های گنجانده شده در سوالات پرسش‌نامه معرف حوزه معنایی مفاهیم مورد

1. Barclay and Bartel

2. Centner

3. Formal Validity

4. Construct Validity

مطالعه هستند. با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی نیز به لحاظ آماری به شناسایی و سنجش اعتبار مقیاس‌ها مبادرت ورزیدیم. برای سنجش و اندازه‌گیری این مفهوم، از ۲۲ گویه استفاده شده است. اعتبار مقیاس به وسیله تحلیل عاملی هر یک از ابعاد ارزیابی شد (آزمون تک بعدی بودن). پس از ارزیابی آزمون بارتلت^۱ و ضریب معنی‌داری آن که درواقع مجوز استفاده از تحلیل عاملی محسوب می‌شود، مقدار ویژه گویه‌ها و ضریب اشتراک هر یک مورد ارزیابی و داوری قرار گرفتند. برای بررسی مناسب بودن داده‌های تحقیق برای تحلیل عاملی از آزمون بارتلت استفاده شد. ضریب آزمون بارتلت مقیاس فنون خنثی‌سازی ۰/۸۹ است که در حد قابل قبول است. همچنین با آزمون کرویت بارتلت $X^2 = 4699/1$ محاسبه شد که معنی‌داری آن ۰/۰۰۰ بوده است. بنابراین آزمون تحلیل عاملی در شناسایی ابعاد این مقیاس قابل استفاده است. مقدار ویژه‌ای که از تحلیل عاملی به دست آمده است بیانگر این نکته است که در تحلیل این متغیر با ۶ عامل مواجهیم و مقادیر ویژه عوامل مذکور ۱۶/۱ است. همچنین این عوامل مجموعاً حدود ۷۱/۵ درصد از واریانس فنون خنثی‌سازی را تبیین می‌کنند. بیشترین واریانس تبیین شده به ترتیب به ابعاد انکار مسئولیت (با ۱۸/۴ درصد) و انکار آسیب (۱۴/۱ درصد) تعلق دارد. گویه‌های گرد آمده ذیل ۶ عامل (پس از چرخش) بیشترین واریانس را تبیین می‌کنند. این عوامل قوی‌ترین گویه‌ها را گرد آورده است. به شکلی که هیچ کدام از این گویه‌ها بر روی دو عامل بار عاملی مشترک ندارند. کمترین میزان واریانس تبیین شده به ابعاد وفاداری بالا (با ۹/۹ درصد) و ادعای عادی بودن (با ۱۰/۴ درصد) مربوط می‌شود. برای بررسی پایایی این متغیر از آلفای کرونباخ استفاده شد که این مقدار معادل ۰/۹۱ و در حد مناسب قرار دارد.

1. Kaiser_Meyer_Olkin Measure of sampling Adequency

۵. یافته‌های پژوهش

نتایج تحقیق حکایت از این داشت که میانگین سنی این افراد حدود ۳۷ سال بوده است. حدود ۷۳/۷ درصد از آن‌ها متأهل، ۲۱/۸ درصد مجرد و سایرین همسر فوت کرده یا طلاق گرفته بودند. میانگین سال‌های تحصیل در پاسخگویان حدوداً ۱۲/۱ بوده است. میانگین درآمد پاسخگویان حدود ۹/۶ میلیون تومان است. همچنین متوسط تعداد افراد خانوار در پاسخگویان حدود ۳/۶ نفر است. نتایج جدول ۱، بیشترین میزان شکار غیرقانونی پرنده در حد کم با ۶۱/۲ درصد را نشان می‌دهد. بعد از آن میزان شکار غیرقانونی پرنده در حد متوسط با ۲۰/۹ درصد بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. همچنین میزان این متغیر در حد زیاد در حد ۱۷/۹ درصد است. میانگین شکار غیرقانونی پرنده ۱۷/۲ است که حکایت از این دارد که بیشتر پاسخگویان در حد کمی شکار غیرقانونی پرنده را انجام می‌دهند.

جدول ۱. توزیع پاسخگویان بر حسب توصیف متغیر شکار غیرقانونی پرنده^۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

میزان	تعداد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	۲۴۹	۶۱/۲	۶۱/۲
متوسط	۸۳	۲۰/۹	۸۲/۱
زیاد	۶۸	۱۷/۹	۱۰۰
جمع	۴۰۰	۱۰۰	
میانگین		۱۷/۲	
انحراف استاندارد		۴/۷	
حداقل		۶	
حداکثر		۳۰	

۱. دسته بندی میزان شکار به صورت کم، متوسط و زیاد با توجه به حد بالا و پایین متغیر بوده است. بدین صورت که نمرات ۶ تا ۱۴ حد کم، نمرات ۱۵ تا ۲۳ حد متوسط و نمرات ۲۴ تا ۳۰ حد زیاد است.

مطابق نتایج جدول ۲، سؤال «شکار کشتل» بیشترین میانگین را با ۲/۳۵ به خود اختصاص داده است. بعد از آن، سؤال «شکار غاز» دارای بیشترین میانگین با ۲/۲۴ است. همچنین کمترین میانگین با ۱/۸۶ درصد به سؤال «شکار سایر پرندگان وحشی» تعلق دارد.

جدول ۲. توزیع درصدی پاسخگویان بر حسب سؤالات متغیر شکار غیرقانونی پرنده

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

سؤال	۱ تا ۵	۶ تا ۱۰	۱۱ تا ۱۵	۱۶ تا ۲۰	بیشتر از ۲۰	جمع	میانگین	انحراف معیار
در یک سال گذشته چه تعداد مرغ شکار کردید؟	۴۸/۱	۲۳/۷	۳	۶/۷	۱۸/۵	۱۰۰	۲/۲۳	۱/۵۵
در یک سال گذشته چه تعداد کشتل شکار کردید؟	۴۸/۹	۸/۱	۱۷	۱۰/۴	۱۵/۶	۱۰۰	۲/۳۵	۱/۵۳
در یک سال گذشته چه تعداد وروشت شکار کردید؟	۵۴/۵	۱۲/۷	۶/۷	۱۱/۲	۱۴/۹	۱۰۰	۲/۱۹	۱/۵۴
در یک سال گذشته چه تعداد غاز شکار کردید؟	۵۴/۵	۱۰/۴	۸/۲	۹/۷	۱۷/۲	۱۰۰	۲/۲۴	۱/۵۸
در یک سال گذشته چه تعداد پرلا شکار کردید؟	۵۱/۵	۱۲/۷	۹/۷	۷/۵	۱۸/۷	۱۰۰	۲/۲۹	۱/۵۸
در یک سال گذشته چه تعداد سایر پرندگان وحشی شکار کردید؟	۶۲/۷	۱۷/۲	۳/۷	۳/۷	۱۲/۷	۱۰۰	۱/۸۶	۱/۳۹

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که میانگین همه ابعاد متغیر فنون خشی‌سازی در حد متوسط است. در ابعاد این متغیر، بعد سرزنش مجازات‌کننده دارای بیشتر و ابعاد انکار قربانی و ادعای عادی بودن دارای میانگین کمتری از سایر ابعاد است.

جدول ۳. توزیع پاسخگویان برحسب توصیف ابعاد متغیر فنون خنثی سازی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداقل	حداکثر
سرزنش مجازات کننده	۱۴/۰۵	۴/۸۱	۲۳/۲	۴	۲۰
انکار مسئولیت	۱۱/۰۳	۴/۰۷	۱۶/۵۹	۴	۲۰
وفاداری بالا	۱۱/۵۱	۳/۸۸	۱۵/۱	۴	۲۰
انکار آسیب	۱۲/۶۵	۳/۷۹	۱۴/۳۸	۴	۲۰
انکار قربانی	۹/۵۳	۳/۰۱	۹/۰۹	۳	۱۵
ادعای عادی بودن	۱۰/۶۳	۳/۴۷	۱۲/۰۶	۳	۱۵

جدول ۴ مدل رگرسیونی چندگانه شکار غیرقانونی پرنده را نشان می‌دهد. مدل یک تأثیر متغیرهای فنون خنثی سازی را برای متغیر وابسته نشان می‌دهند و در مدل دو علاوه بر این متغیرها، تأثیر متغیرهای زمینه‌ای هم محاسبه می‌شود. اطلاعات این جدول در مدل یک نشان می‌دهد که همبستگی چندگانه (R) معادل ۴۹ درصد است که گویای این مطلب است که متغیرهای فنون خنثی سازی به طور همزمان ۴۹ درصد با شکار غیرقانونی پرنده ارتباط دارند. ضریب تعیین (R^2) نیز ۲۴ درصد محاسبه شده است؛ به این معنی که حدود ۲۴ درصد از تغییرات شکار غیرقانونی پرنده توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود. ضرایب تأثیر استاندارد موجود در این جدول نشان می‌دهد که قوی‌ترین پیش‌بینی کننده‌های متغیر شکار غیرقانونی پرنده به ترتیب متغیرهای، سرزنش مجازات کننده (بتا=۰/۳۶) و وفاداری بالا (بتا=۰/۲۳) هستند. در مدل دو با وارد کردن متغیرهای زمینه‌ای، مقدار همبستگی و ضریب تعیین به ترتیب به ۰/۵۷ و ۰/۳۳ ارتقا پیدا کردند؛ بدین معنا که متغیرهای مستقل در مدل دو حدود ۳۳ درصد از تغییرات متغیر شکار غیرقانونی پرنده را تبیین می‌کنند. قوی‌ترین پیش‌بینی کننده‌های متغیر شکار غیرقانونی پرنده در مدل دو به ترتیب شامل

متغیرهای، سرزنش مجازات کننده (بتا=۰/۴۲)، وفاداری بالا (بتا=۰/۱۹)، تحصیلات (بتا=۰/۱۷-) و انکار قربانی (بتا=۰/۱۴) می شوند.

جدول ۴. آماره های تحلیل رگرسیون چندگانه برای تبیین شکار غیرقانونی پرنده

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۴

متغیر	مدل ۱			مدل ۲		
	ضریب استاندارد	نمره	سطح	ضریب استاندارد	نمره	سطح
	رگرسیونی (بتا)	تی	معناداری	رگرسیونی (بتا)	تی	معناداری
سرزنش مجازات کننده	۰/۳۶	۶/۴۰	۰/۰۰۰	۰/۴۲	۴/۶۴	۰/۰۰۰
انکار مسئولیت	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۹۹۷	۰/۱۰	۱/۰۷	۰/۲۸۰
وفاداری بالا	۰/۲۳	۳/۱۳	۰/۰۰۲	۰/۱۹	۲/۷۷	۰/۰۰۵
انکار آسیب	۰/۰۶	۰/۹۵۰	۰/۳۱۸	۰/۱۰	۱/۰۴	۰/۳۰۰
انکار قربانی	۰/۰۱	۰/۲۳۰	۰/۸۱۸	۰/۱۴	۱/۹۵	۰/۰۴۵
ادعای عادی بودن	۰/۰۱	۰/۳۱۷	۰/۷۵۲	۰/۰۷	۰/۸۸۵	۰/۳۷۷
سن				۰/۱۱	۱/۶۰	۰/۱۱۱
تحصیلات				-۰/۱۷	۲/۴۰	۰/۰۱۸
تعداد اعضای خانوار				۰/۱۰	۱/۵۴	۰/۱۵۹
درآمد				۰/۱۱	۱/۶۱	۰/۱۲۳
ضریب همبستگی مدل	۰/۴۹			۰/۵۷		
ضریب تعیین مدل	۰/۲۴			۰/۳۳		
مقدار اف	۲۰/۸۹			۸/۱۴		
سطح معناداری	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰		

۶. نتیجه گیری

هدف اصلی این تحقیق تبیین شکار غیرقانونی پرنده با نظریه فنون خنثی سازی بوده است. مطابق این نظریه افراد مجرم برای ارتکاب جرم یا تخلف، توجیهاتی می آورند تا فشار انجام کارهای ناهنجار و مخالف ارزش های جامعه برایشان کمتر شود. با توجه به این موارد و وضعیت نامناسب شکار غیرقانونی پرنده در استان مازندران و شهرستان فریدونکنار، به بررسی شکار غیرقانونی پرنده در منطقه فریدونکنار و تبیین آن با نظریه فنون خنثی سازی پرداخته شد.

فرضیه تحقیق حکایت از تأثیر مثبت برخی فنون خنثی سازی (سرزنش مجازات کننده، وفاداری بالا و انکار قربانی) بر شکار غیرقانونی پرنده دارد. سایکز و ماتزا (۱۹۵۷) بیان کردند که فرد بزهکار با به کارگیری پنج فن؛ انکار قربانی، انکار مسئولیت، انکار آسیب، درخواست وفاداری بالا و سرزنش مجازات کننده اقدام به خنثی ساختن تصویر قبیح جرم کرده و ارتکاب جرم را موجه می داند که در نتیجه آن، مسیر وقوع جرم هموارتر می شود. همچنین آن ها مدعی هستند که بزهکاران به رفتارهای بزهکارانه خود ارجحی نمی نهند و آن را از نظر اخلاقی نادرست قلمداد می نمایند، ولی با استفاده از استدلالات خود، اعمال خود را بی غل و غش می پندارند و ارزش های اخلاقی را که بدان معتقدند، بی اثر می سازند. وقتی بزهکار فنون خنثی سازی جرم را به کار می بندد و التزام اخلاقی به قانون سست می شود، در یک وضعیت سرگردانی قرار می گیرد و در این وضعیت است که از میان اعمال قانونی یا بزهکارانه یکی را انتخاب خواهد کرد. بنابراین در حالتی که التزام اخلاقی و قیود کنترل کننده افراد جامعه برای هنجارمندی کاهش می یابد، افراد احتمال بیشتری دارد که دست به رفتارهای بزهکارانه بزنند. درباره رفتارهای شکار غیرقانونی پرنده در این تحقیق هم انتظار می رفت افراد با به کارگیری فنون خنثی سازی توجیهاتی برای رفتار مجرمانه شان بیاورند و آنرا انجام دهند. بیشتر این افراد با اعتراض به واضعان قانون و قوانین زیست محیطی، انکار مسئولیت و آسیب سعی داشتند انجام شکار غیرقانونی پرنده خود را تقصیر افراد و چیزهای دیگر بیندازند تا بار گناه آن ها کم شود. نتایج تحقیق

هم حکایت از تأثیر مثبت و معنادار برخی ابعاد فنون خنثی سازی (سرزنش مجازات کننده، وفاداری بالا و و انکار قربانی) بر رفتارهای شکار غیرقانونی پرنده داشت. نتایج تحقیقات دیگر مثل الیسون و دادلر (۱۹۹۹)، الیسون (۲۰۰۳)، انتیکوت (۲۰۱۱) و وات و بریثمن (۲۰۱۶)، میرمحمدتبار و همکاران (۲۰۲۲) هم حکایت از تأثیر فنون خنثی سازی بر جرائم زیست محیطی دارد.

نتایج نشان داد که سطح تحصیلات بر شکار غیرقانونی پرندگان تأثیر منفی و معنادار دارد. این مورد می تواند متأثر از نوع و ابزار شکار پرنده در گروه های مختلف باشد. دلیل اول این تأثیر منفی می تواند دانش و آگاهی بالاتر افراد تحصیل کرده درباره محیط زیست و اهمیت آن باشد. افرادی که آگاهی بیشتر دارند، احتمال کمتری دارد که درگیر فعالیت های مخرب محیط زیست و حیات وحش مثل شکار پرنده شوند. دلیل دوم این است که شکار پرنده به دلیل سختی ها و خطراتی که دارد، در بین افرادی که حس می کنند می توانند راحت تر پول در بیاورند، طرفدار زیادی ندارد. افراد با تحصیلات بالا به دلیل راحت طلبی و جاه طلبی بیشتر سعی می کنند خیلی درگیر کارهای پرخطر و سخت نشوند و وقتشان را برای حرفه هایی بگذارند که می توانند راحت تر و بیشتر پول در بیاورند. در راستای رابطه معکوس تحصیلات و شکار پرنده، نتایج تحقیقات قبلی مثل انتیکوت (۲۰۱۱) و وات و بریثمن (۲۰۱۶) حاکی از رابطه معکوس سطح تحصیلات و جرائم زیست محیطی مثل شکار در حیات وحش دارد.

کتابنامه

۱. رحیمی نژاد، ا؛ آقایی، م؛ و قلی پور، غ. ر. (۱۳۹۴). نظریه خنثی سازی جرم و ارتباط آن با عدالت ترمیمی. *مجله حقوق کیفری*، ۱۱ (۲)، ۸۵-۱۱۲.
۲. خبرگزاری دیده بان محیط زیست / ایران. (۱۳۹۴). نسل کشی پرندگان مهاجر در فریدونکنار، ۲۳ آبان ۱۳۹۴، دسترسی در اینترنت با آدرس: <http://www.iew.ir/1394/08/23/42519>

۳. فرهمندفر، ح. (۱۳۹۰). فنون خنثی سازی کنترل های اجتماعی درونی و بیرونی، فنون خنثی سازی کنترل های اجتماعی. *تعالی حقوق*، ۴ (۱۴)، ۲۲۱ - ۲۰۱.
۴. فیروزجانیان، ع.؛ و ملک تبار فیروزجایی، م. (۱۴۰۱). تحلیل جامعه شناختی جرم محیط زیستی با تأکید بر انواع کنترل (مورد مطالعه: ساکنان بخش بندپی بابل). *مطالعات امنیت اجتماعی*، ۱۳ (۳)، ۱-۲۴.
۵. قاسمی، ن. (۱۳۹۱). *حقوق کیفری محیط زیست*. تهران: نشر جمال الحق.
۶. مارش، ی؛ ملویله، گ؛ مورگان، ک؛ نوریس، گ؛ و والکینگتن، ز. (۱۳۸۹). *نظریه های جرم*. (ح.ر. ملک محمدی، ترجمه). چاپ اول، تهران: نشر میزان.
۷. میرمحمدتبار، س.؛ مظلوم خراسانی، م؛ نوغانی، م؛ و سیلانیان طوسی، ع. (۱۳۹۷). بازار و جرائم زیست محیطی: تبیین شکار غیرقانونی پرندگان در فریدونکنار. *جامعه شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵ (۱۲)، ۷۱-۹.
۸. وایت، ر. (۱۳۹۴). *جرائم زیست محیطی فراملی: به سوی جرم شناسی جهان بوم*. (ح.ر. دانش ناری، ترجمه). تهران: نشر روناس.
۹. ویلیامز، ف؛ و مک شین، م.ل.د. (۱۳۸۳). *نظریه های جرم شناسی*. (ح.ر. ملک محمدی، ترجمه). چاپ اول، تهران: نشر میزان.
10. Barclay, E., & Bartel, R. (2015). Defining environmental crime: The perspective of farmers. *Journal of Rural Studies*, 39(3), 188-198.
11. Barclay, E.M., Donnermeyer, J.F., Doyle, B.D., & Talary, D., (2001). Property Crime Victimization and Crime Prevention on Farms, Report to the NSW Attorney Generals Crime Prevention Division. *Institute for Rural Futures*, University of New England, Armidale.
http://www.ruralfutures.une.edu.au/downloads/crimereport_114.pdf.
12. Blake, J. (2016). Iran's environmental challenges; Environmental sustainability in Iran: the bumpy road ahead, *London Middle East Institute*, University of London.
13. Brickey, K. (2008). *Environmental Crime: Law, Policy, Prosecution*. New York: Aspen Publishers.
14. Brisman, A., & South, N. (2013). A green-cultural criminology: An exploratory outline. *Crime Media Culture*, 9(2), 115-135.
15. Centner, T.J., Colson, G., & Lawrence, A. (2014). Assigning responsibility for chemical spray drift. *Land Use Policy*, 36 (1), 83-88.
16. Collier, P. (2010). *The Plundered Planet*. Oxford: Oxford University Press.

17. Dodder, R. A., & Hughes, S. P. (1993). Neutralization of Drinking Behavior. *Deviant Behavior*, 14(1), 65-79.
18. Eliason, S. (2003). Illegal Hunting and Angling: The Neutralization of Wildlife Law Violations, *Journal of Society & Animals*, 11(2), 225-243.
19. Eliason, S. L., & Dodder, R. A. (1999). Techniques of neutralization used by deer poachers in the western U.S.: A research note. *Deviant Behavior*, 20, 233-252.
20. Enticott, G. (2011). Techniques of Neutralising Wildlife Crime in Rural England and Wales. *Journal of Rural Studies*, 27(4), 200-208.
21. Essen, E., Hansen, H., Nordstrom, H., Kallstrom, M., & Peterson, N. (2014). Deconstructing the Poaching Phenomenon: A Review of Typologies for Understanding Illegal Hunting. *The British Journal of Criminology*, 54(4), 632-651.
22. Filteau, M. (2012). Deterring Defiance: 'Don't Give a Poacher a Reason to Poach. *Journal of Rural Criminology*, 1(1), 236-255.
23. Forsyth, C., & Marckese, T. A. (1993). Folk Outlaws: Vocabularies of Motives. *International Review of Modern Sociology*, 23(4), 17-31.
24. Henry, S., & Eaton, R. (1999). *Degrees of deviance*. Sheffield
25. Hindelang, M. J. (1970). "The Commitment of Delinquents to their Misdeeds: Do Delinquents Drift?" *Social Problems* 17(2), 502-509.
26. Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. University of California Press.
27. Jones, J., Andriamarovololona, M., & Hockley, N. (2008). The Importance of Taboos and Social Norms to Conservation in Madagascar. *Journal of Conservation Biology*, 22(3), 796-986.
28. Lynch, M., Kimberly, L., & Stretesky, P. (2013). Is it a Crime to Produce Ecological Disorganization? Why Green Criminology and Political Economy Matter in the Analysis of Global Ecological Harms. *British Journal of Criminology*, 55(3), 997-1016.
29. Matza, D. (1964). *Delinquency and Drift*. John Wiley, London.
30. Mir Mohamad Tabar, S.A., South, N., & Brisman, A. (2022). An empirical test of techniques of neutralization regarding polluting behaviors in rural Iran. *Crime, Law and Social Change*, 78, 79-103.
31. Potter, G. (2010). What is the green criminology. *sociological review*, 58(1), 1-6.
32. South, N., & Brisman, A. (2014). *The Routledge international handbook of green criminology*. London: Routledge.
33. Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, 664-670.

34. Thurman, Q. C. (1984). Deviance and the Neutralization of Moral Commitment: An Empirical Analysis. *Deviant Behavior* 5(3), 291-304.
35. White, R. (2013). *Environmental Harm: An eco-justice perspective*. Policy Press, Great Britain.
36. Wyatt, T., & Brisman, A. (2016). The Role of Denial in the 'Theft of Nature': Comparing Biopiracy and Climate Change. *Critical Criminology*, 25(2), 1-17.